

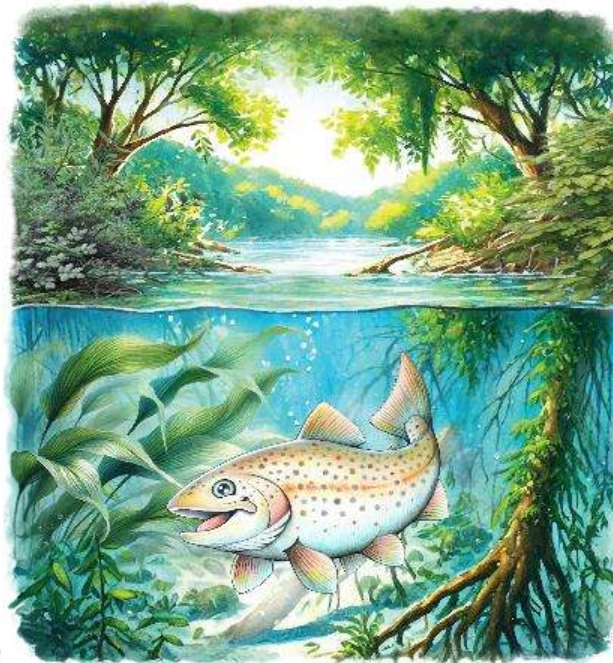

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Naturlig kantvegetasjon: Bredde og sammensetning for økologisk funksjon – funn fra litteraturstudie

Eva Skarbøvik, Marie-Cecile Gruselle, Manon Bajard, NIBIO

Alle illustrasjoner: © Oda M.Mamen NIBIO, med tillatelse

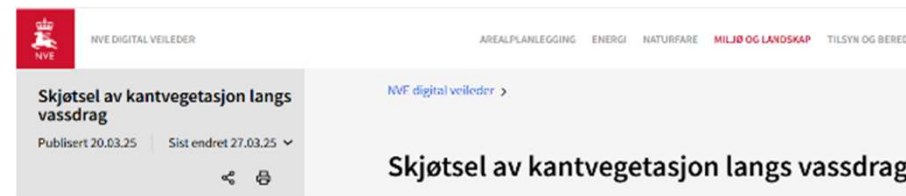
Hvorfor?

Da vi laget skjøtselsveilederen ble det gjort en begrenset litteraturgjennomgang for å anslå bredde basert på økologisk behov.

Avhengig av: Høyden på trærne, type trær, jordtype, hellingsgrad i kantsonen, m.m.

Basert på 6 review'er: Kuglerová m.fl. (2024); Lind m.fl. (2019); Mayer m fl. (2005); Wenger (1999); Broadmeadow & Nisbet (2004); Fischer & Fischenich (2000).

«Det kan med fordel utføres en mer grundig gjennomgang av litteratur;

mye av denne litteraturen kommer (...) ikke fra et land som Norge med små jordbruksområder og mye skogsareal.»

Hvorfor

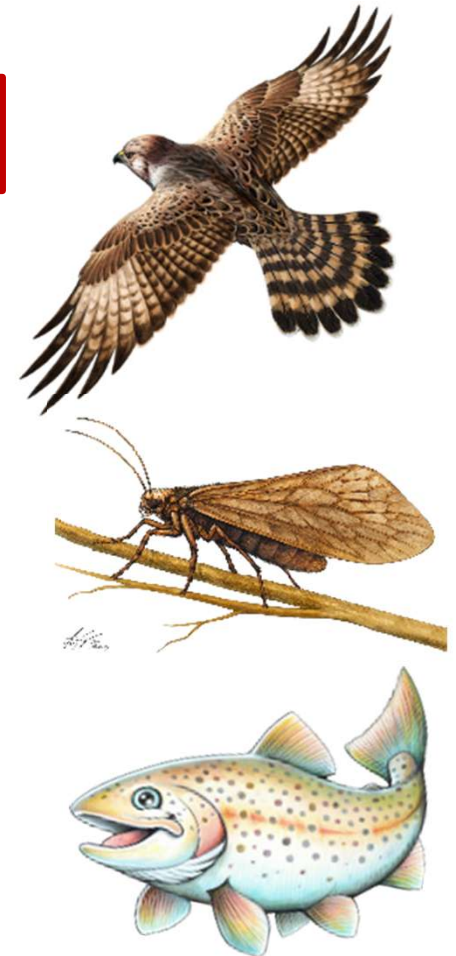
Lov / Forskrift	Omtale av kantsoner i utvalgt loverk	Breddeangivelse
Vannressursloven	Langs bredden av vassdrag med årssikker vannføring skal det opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr.	Nei
Forskrift om berekraftig skogbruk	Ved hogst i kantsoner mot vatn og vassdrag og mellom skog og anna mark skal kantsona sin økologiske funksjon takast vare på.	Nei
Vannforskriften	Skriv fra KMD av 7.4. 2025: 'Å sikre etterlevelse av kravene til kantsoner er viktig for å oppnå vannforskriftens mål om god tilstand.»	Nei

Spørsmål: Hvordan definerer vi disse begrepene?

«Levested for planter og dyr»

«Økologisk funksjon»

- HVILKE planter og dyr?
- ALLE? Insekter, pattedyr, fisk, fugl, amfibier, trær, urter, vannplanter, busker, hjortedyr...?
- Eller noen utvalgte indikatorarter?
- I så fall: Hvilke organismetyper responderer mest på mangel av kantvegetasjon? Og er det f.eks. utvalgte arter innenfor disse vi bør se mer på? (Laksefisk? Spurvefugl? Rovfugl? Vårfluer? Osv...)
- Snakker vi om referansetilstand? Eller G/M-grensen? Og hvem har definert den?

illustrasjon: © Oda M.Mamen NIBIO

SABICAS- prosjektet

- Problemstillingen høyst aktuell for SABICAS
- Litteraturgjennomgangen er derfor finansiert gjennom SABICAS
- Ledes av NIVA, finansiert av Forskningsrådet

HJEM

OM SABICAS

CASE-OMRÅDER

RESSURSER

Metode da vi startet:

- Søkeord (buffer, riparian, wooded, grass, ecology, biodiversity, fish, insects, birds, temperature, shading... etc etc.) (ikke sediment, retensjon, næringsstoff, pesticider)

(• Geografisk avgrensing (tempererte områder med lignende landskap, topografi, jordbruk som Norge))

- Kun buffersoner i jordbruk **OG I SKOG**
- Alder på rapport eller artikkel (~~fortrinnsvis etter 2015~~)
- Søkt på norsk, engelsk, fransk, tysk

Metode... nå:

- Vi tar det vi finner som virker relevant!

Gjennomgått (til nå) 60-70 artikler, avhandlinger og rapporter på engelsk, tysk, fransk, norsk...

Av disse har vi foreløpig funnet relevant info i

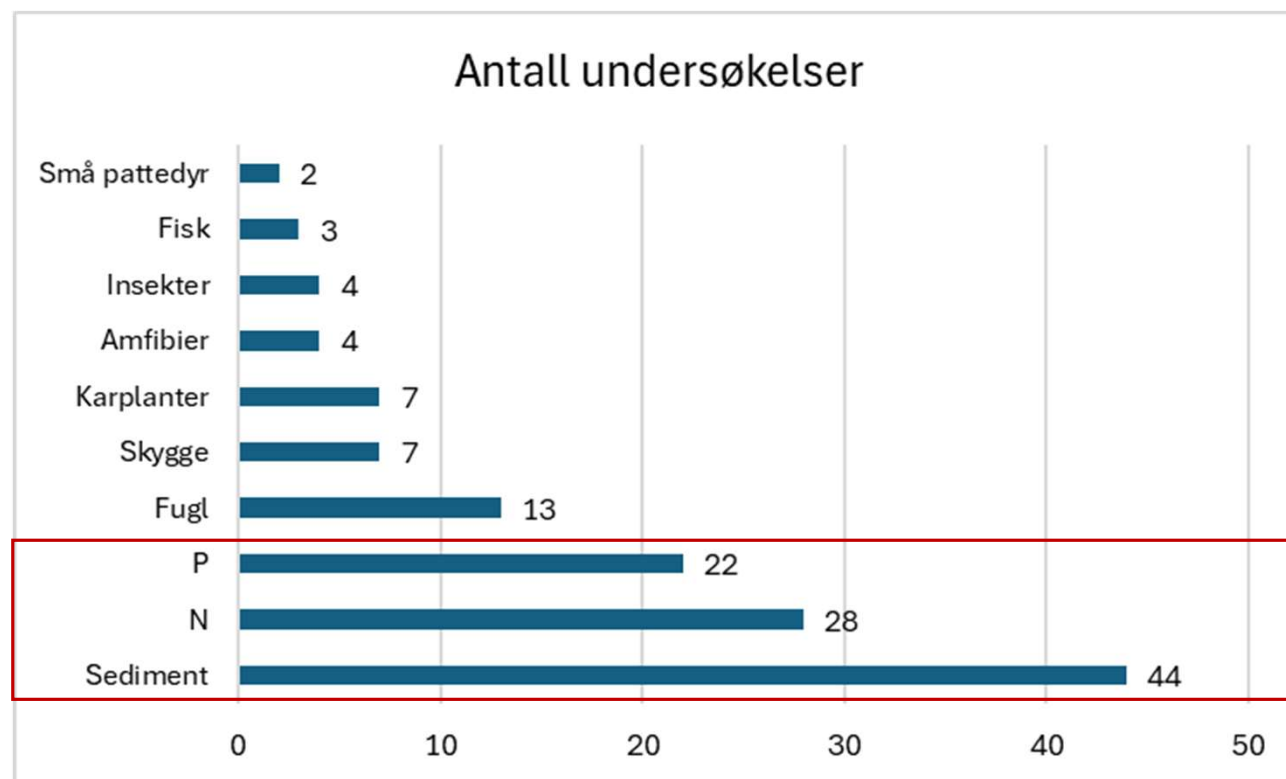
- 9 samleartikler (reviews)
- 6 studier som har undersøkt flere arter
- 21 studier som har undersøkt enkeltarter

Foto: © Oda M.Mamen NIBIO

Ganske typisk fordeling av emner i undersøkelsene:

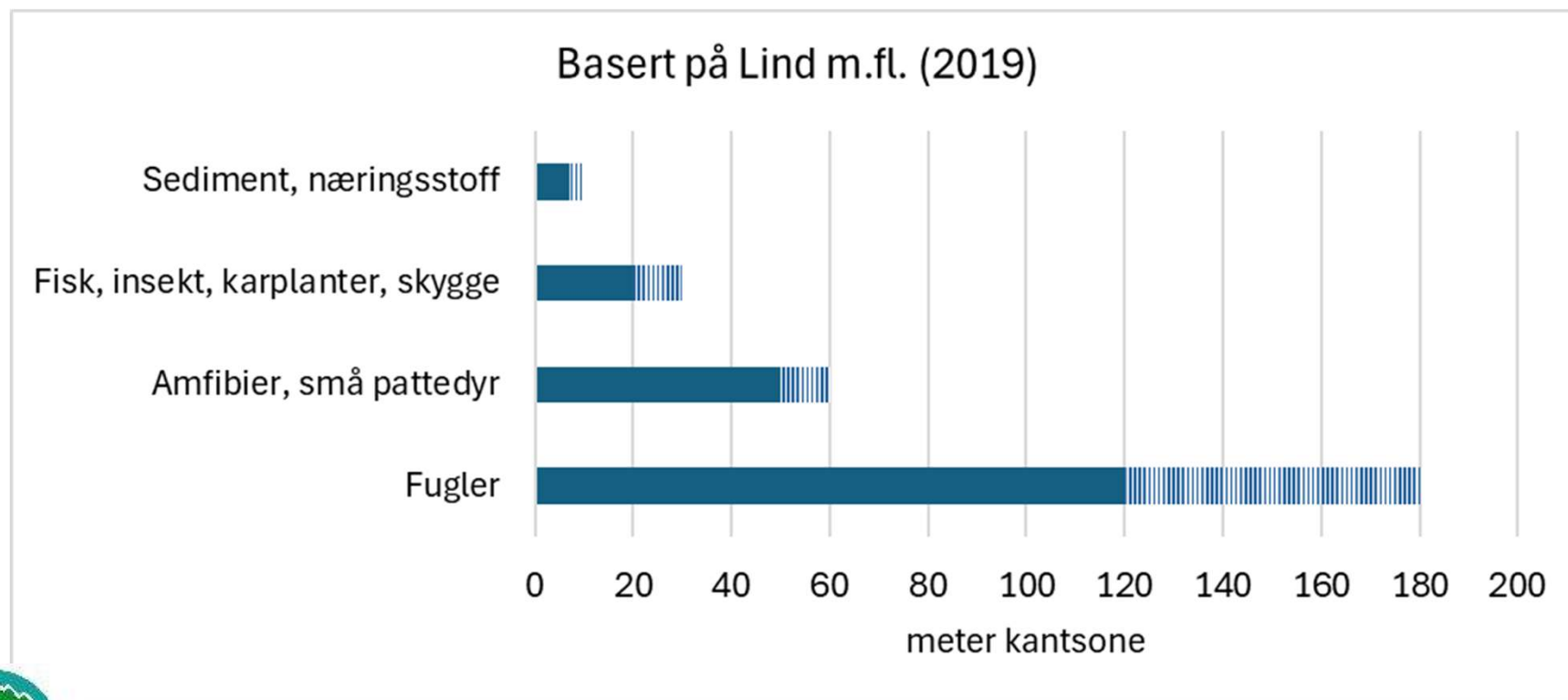
Lind m.fl. 2019:
Fant flere studier av
renseeffekt
enn av økologisk
funksjon...

Lind, L., Hasselquist, E.M., Laudon, H. 2019.

Journal of Environmental Management, Vol 249,109391,
<https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2019.109391>

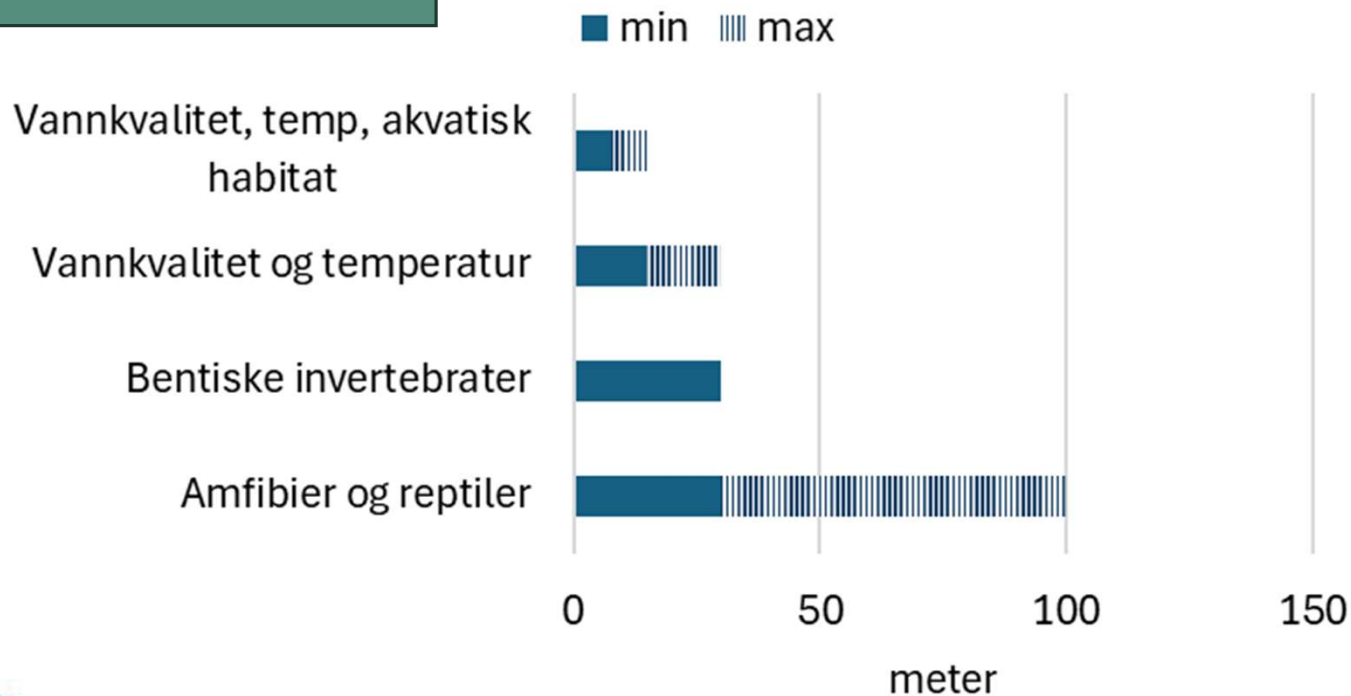
Også vanlig: Økologi krever mer plass enn rensesfunksjon,
og terrestrisk økologi krever mer plass enn akvatisk

Oppsummering av Gagnon & Gangbazo (2007)

Sjekk årstalla!

Variasjon innen artikler
og mellom artikler...

Basert på disse fire studiene:
Newbold mfl **1980**;
Budd mfl. **1987**;
Rudolp&Dickson **1990**;
Castelle mfl. **1994**

Resten av
undersøkelsen
omhandlet effekten
på sedimenttap...

Insekter

- Steinfluer, vårfluer, døgnfluer og fjærmygg = **fiskebuffet!**
- Hering et al. 2009 oppsummerte sju studier av insekter i kantsoner og fant mesteparten av insektene innenfor **20 meter fra vannkanten**
- Men variasjoner, bl.a, ut fra type vegetasjon langs med vassdraget
- Løvtrær gir materiale som er god mat for invertebratene

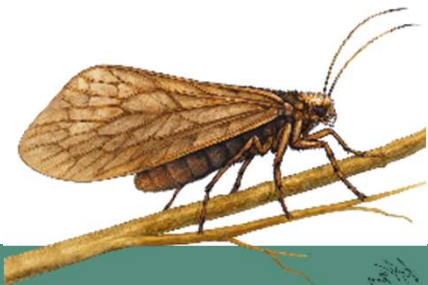

Illustrasjon: © Oda M.Mamen NIBIO

Hering et al. 2009 Studie zu Insekten in Gewässerrandstreifen
Report Universität Duisburg

Fluene som tok feil av død ved og vadere...

- De fleste invertebratene kryper opp på land som voksne, og bruker kantsonen for reproduksjon
- Bildet tatt i Rena, og antakelig vårflue-egg.
- Johnny Håll forteller: I Rena er det høyt mangfold av EPT-taksa takket være en kantvegetasjon som er kontinuerlig, tett, bred, høy, flerdimensjonal og mangfoldig

Illustrasjon: © Oda M.Mamen NIBIO

Foto: Johnny Håll (NIVA og SABICAS)

Fisk – noen direkte studier – men flere indirekte f.eks. «Død ved» (greiner og stammer i elva)

- Degerman m. fl. (2004) utførte en undersøkelse i svenske elver og fant at mengden og størrelsen av ørret økte der det var mest død ved.
- For å sikre nok død ved i elva, anbefalte Collier et al (1995) trær i en bredde tilsvarende 1-3 trehøyder.

Degerman, E. mfl. 2004. Ecological Bulletins 51: 233–239.

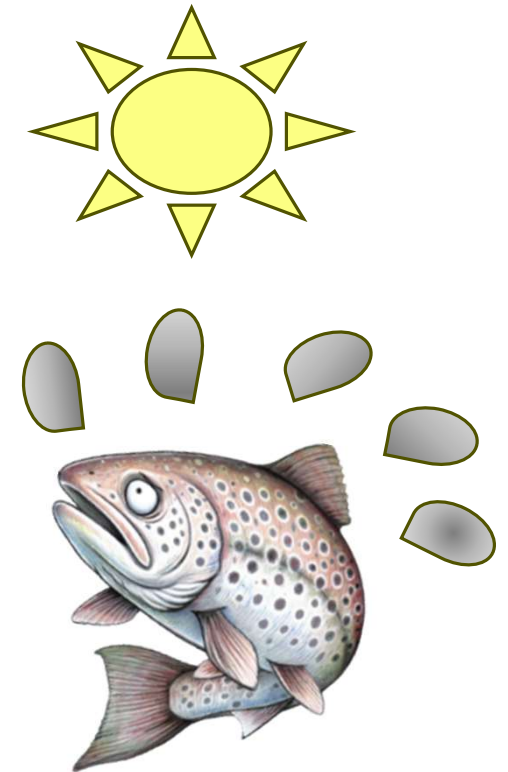
Collier, et al. 1995. Managing Riparian Zones (...). Wellington, NZ: Department of Conservation.

Foto: Eva Skarbøvik, NIBIO

Trær regulerer temperatur

- I små bekker er skygge særlig viktig for å redusere oppvarming. Trær skaper et mikroklima. En enkelt rad med trær er ikke nok:
- Fra Canada: For at ørret skulle trives måtte 80% av kantsonene 2,5 km oppstrøms ha minst 10 meter brede tredekte soner (Barton m.fl. 1985):
- I en review av flere studier var konklusjonen at tredekte kantsoner på 10-30 meter ivaretar behovet for temperaturregulering. (Osborne and Kovacic 1993)

Illustrasjon: © Oda M.Mamen NIBIO

Barton, D. R., W. D. Taylor and R. M. Biette. 1985. *North American Journal of Fisheries Management* 5: 364-378.
Osborne, L. L. and D. A. Kovacic. 1993. *Freshwater Biology* 29: 243-258.

Hvor bredt for fugler? En fugl er ikke en fugl...

- F.eks. blåstrupen spiser insekter og trives i fuktskog.
- Som mange andre småfugler, og særlig de som lever nær bakken, samt skogsfugler, unngår de åpne områder uten trær.
- Det er energikrevende for småfugler og skogsfugl å flykte over treløse områder. (Shirley, S.M., 2006).
- Takk også til Johnny Håll for info om blåstrupen.

Jerpa i oretreet

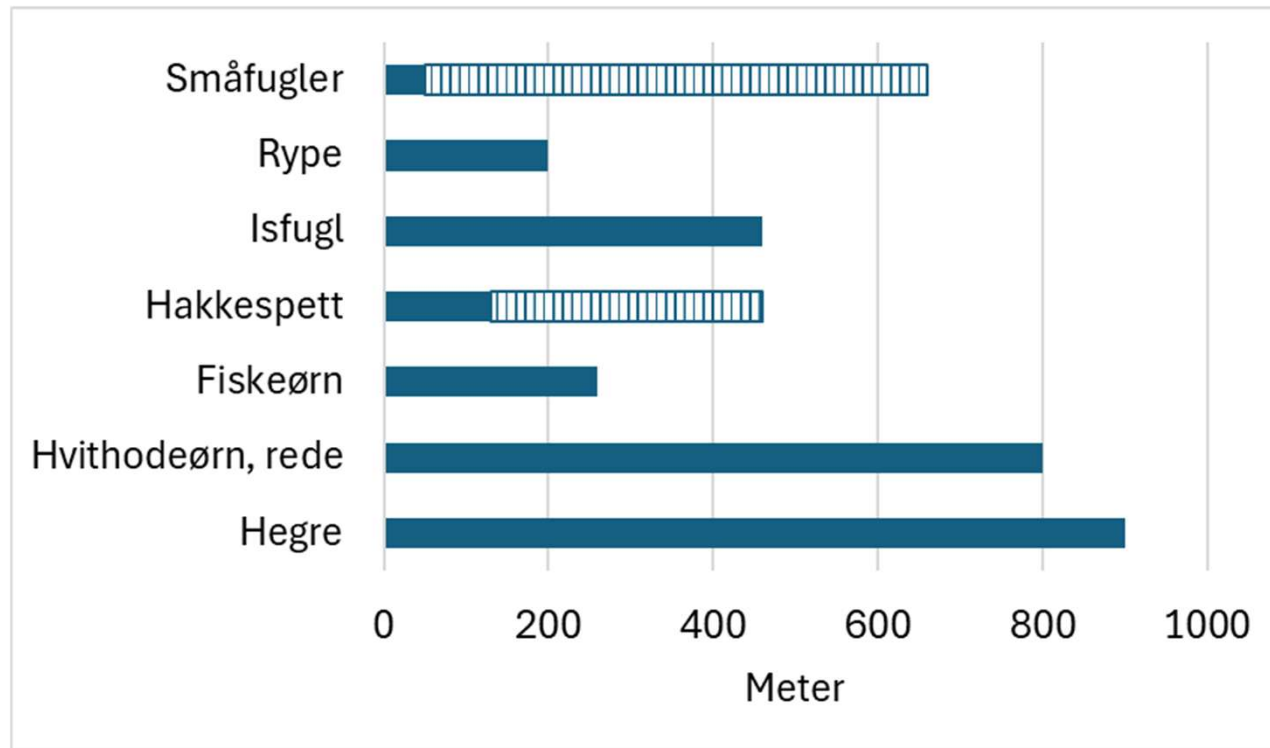
- Jerpa er en hønsfugl (skogsfugl) som beiter i oretrær. Der er den godt synlig.
- Den er en dårlig flyger, derfor utsatt for hauk.
- Det må finnes minst 100 store oretrær i et område for at den vil bruke området som territorium
- Avstand fra oreholt til nærmeste bartrær/skjul/skog (som gir skjul vinterstid) må være mindre enn ca. 15 meter for at den skal rekke å gjemme seg når hauken kommer.

Takk til: Helge Bjørn Pedersen, VO Hurdal og Olav Hjeljord NMBU.

Illustrasjon:
© Oda M.Mamen NIBIO

Ulike fuglers behov for bredde av kantsone Hentet fra Ellis, J.H. 2008.

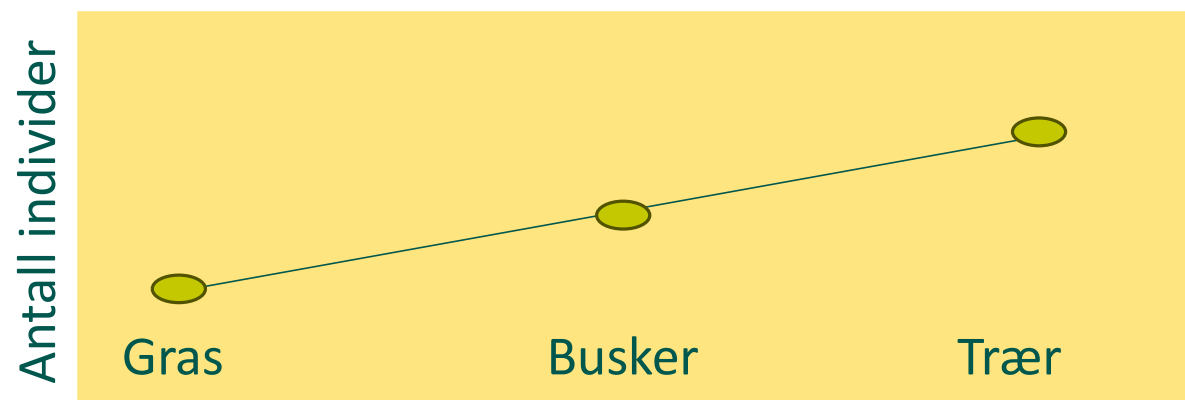
Det holder altså ikke med grupper som «fugl» - ikke engang «småfugler», «ørner» eller «hakkespetter», da det er store variasjoner også innenfor disse.

Ellis, J.H. 2008. Report to Montana Department of Environmental Quality, EPA/DEQ Wetland Development Grant. Montana Audubon, Helena, MT. 24 pp.

Quebec, Canada Original studie av flere arter

- Sammenlignet kantsoner med gras – busker - trær
- Planter
- Fugler
- Amfibier
- Små pattedyr

Og interessant nok...

- De fant flere arter av gnagere og fugler som gjør skade på avling i de grasdekte kantsonene enn i soner med trær
- Hvis alle kantsoner fikk trær, så ville antall insektspisende fugler ha økt 8 ganger
- Hvis alle kantsoner ble omgjort til gras, ville antall fugler som potensielt gjør skade på avling doblet seg.
- 15 fuglearter fantes bare i en av vegetasjonstypene: 2 i gras/urter, 2 i busker og 11 i kantsoner m trær

Storskala undersøkelser i Finland og Tyskland

- Sammenlignet økologisk tilstand i kantsoner med trær og busker – og uten.
- I Finland: Økologisk tilstand økte med nesten 1 tilstandsklasse
- I Tyskland: Forbedring med nesten 2 tilstandsklasser.
- I begge tilfelle mest utslag i små jordbruksvassdrag
- Men ikke breddeangivelser

Tolkkinen et al. 2021. Wat Resourc Manage. <https://doi.org/10.1007/s11269-021-02923-2>

Palt, M., Hering, D., & Kail, J. (2023). Context-specific positive effects of woody riparian vegetation on aquatic invertebrates in rural and urban landscapes. *Journal of Applied Ecology*, 60, 1010–1021. <https://doi.org/10.1111/1365-2664.14386>

Illustrasjoner: © Oda M.Mamen NIBIO

Andres konklusjon blir kanskje også vår?

“Det er **utfordrende å definere en økologisk optimal buffersone** fordi

- de vitenskapelige bevisene spriker
- et begrenset antall indikatorer har blitt undersøkt
- studiene har enten vært terrestriske eller akvatiske og ikke i kantsonen”

Sitat fra Jyväsjärvi et al. 2020, Forest Ecology and Management 478 (2020)

- Og vi legger til: Sesongvariasjoner, ulike jordtyper, terreng, sammensetning av vegetasjon i kantsonen, naturlige variasjoner, jordbruk eller skogsdrift... osv.

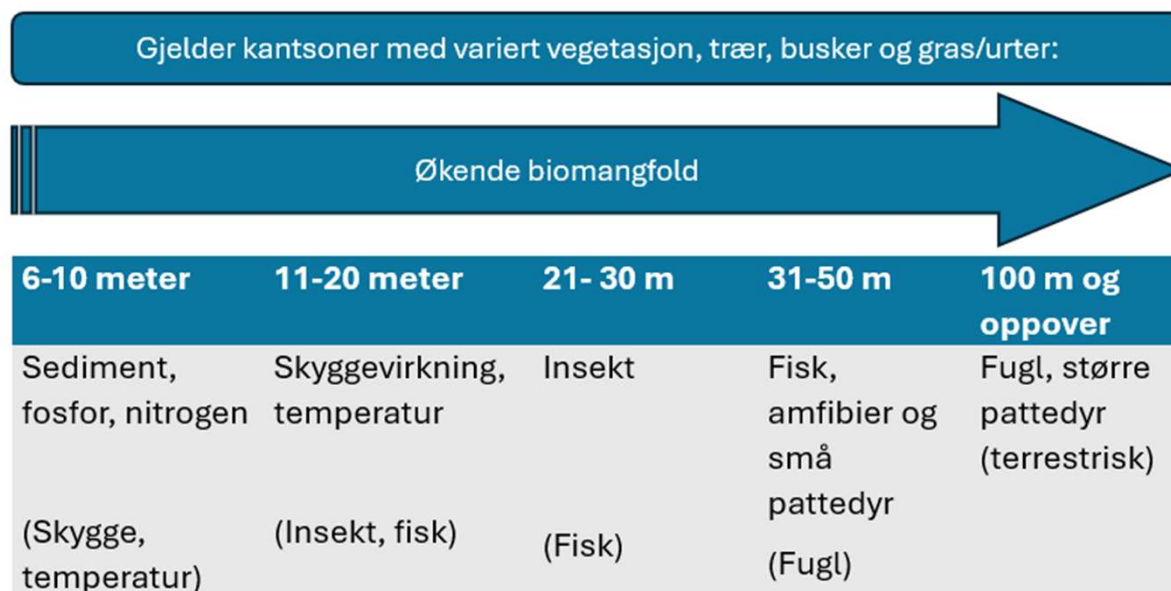
Svartlista arter

Kjempe-springfrø liker lys. Her sprer den seg kraftig i en kantsone som er steinsatt og derfor uten trær.

Foto: Eva Skarbøvik, NIBIO

Har foreløpig ikke funnet noen god grunn til å endre mye på denne

Avhengig av: Høyden på trærne, type trær, jordtype, hellingsgrad i kantsonen, m.m.

Men... vi lurer fremdeles på hvordan definere «levested for planter og dyr» og «økologisk funksjon»...

Rødlistearter?

Spesialister?

Generalister?

Indikatorer?

Hva er G/M tilstanden??

Illustrasjon: © Oda M.Mamen NIBIO

Vi planlegger å publisere til våren
Har du relevant informasjon, ta kontakt!

Takk for oppmerksomheten!

eva.skarbovik@nibio.no